

**Програма підвищення кваліфікації
педагогічних та науково-педагогічних працівників,
шкільних психологів для роботи у закладах освіти**

Програму підвищення кваліфікації розроблено відповідно до сучасної державної освітньої політики, Концепції Нової української школи та Стратегії реформування освіти Україні*.

Найменування програми: «Як викладати «Культуру добросусідства» в базовій школі»

Вид підвищення кваліфікації: навчання за програмою підвищення кваліфікації.

Розробник: Громадська організація «Інформаційно-дослідний центр «ІНТЕГРАЦІЯ ТА РОЗВИТОК»

Авторки програми і експертки:

Маргарита Араджионі, кандидат історичних наук, керівниця творчої групи розробників наскрізного інтегрованого курсу «Культура добросусідства», провідна тренерка НГО «ІДЦ “Інтеграція та розвиток”», співавторка модельної навчальної програми «Культура добросусідства. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти і відповідних підручників.

Ірина Унгурян, кандидат педагогічних наук, завідувачка кафедри педагогіки, психології та теорії управління освітою Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області; співавторка модельної навчальної програми «Культура добросусідства. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти і відповідних підручників.

Олександра Козорог, керівниця освітнього департаменту Української Гельсінської спілки з прав людини, експертка, тренерка з громадянської освіти, освіти у сфері прав людини, з освіти дорослих, методистка, співавторка модельної навчальної програми «Культура добросусідства. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти і відповідних підручників.

Неля Лебідь, кандидат психологічних наук, доцентка. Співзасновниця тренінгового центру T-Update, тренерка, фасилітаторка, експертка з освіти дорослих. Тренерка тренерів та методологиня в проектах UNICEF Україна, Ла-Страда Україна, провідна тренерка інтегрованого курсу «Культура добросусідства». Співавторка модельної навчальної програми «Культура

добросусідства. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти і відповідних підручників.

Зоя Філончук, кандидат педагогічних наук, доцентка кафедри теорії й методики викладання навчальних дисциплін Комунального вищого навчального закладу “Херсонська академія неперервної освіти” Херсонської обласної ради, співавторка підручника “Культура добросусідства” для учнів 6 класів закладів загальної середньої освіти.

Ірина Баранова, співзасновниця і тренерка-експертка Освітньої платформи «Критичне мислення», ведуча Школи тренерів освітніх програм, співавторка посібників «Основи критичного мислення», «Кроки до порозуміння», книги «Критичне мислення для всіх»

Зезюліна Катерина, тренерка Молодіжного Департаменту Ради Європи, тренерка програми Підтримки освітніх реформ в Україні “Демократична школа”, експертка з миротворчої освіти, участі молоді, прав людини. Співавторка посібника з проведення виховних годин “Я. Ми. Країна” курсу «Культура добросусідства».

Світлана Савченко, кандидат історичних наук, старша викладачка кафедри історичної та громадянської освіти Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка; сертифікована тренерка наскрізного інтегрованого спеціального курсу «Культура добросусідства» для підготовки педагогічних працівників для закладів базової і середньої освіти.

Цільова група: педагогічні і науково-педагогічні працівники (-ці) закладів загальної середньої освіти, центрів професійного розвитку педагогів, закладів післядипломної педагогічної освіти, шкільні психологи, соціальні педагоги, які викладають / викладатимуть інтегрований курс або предмет «Культура добросусідства» у базовій школі.

Мета полягає у розвитку професійних компетентностей педагогічних працівників (-ць) закладів освіти, які викладають / викладатимуть інтегрований курс або предмет «Культура добросусідства» у закладах базової середньої освіти.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- надання нових знань та формування професійних навичок педагогів щодо викладання навчального предмету «Культура добросусідства» у 5-6 класах закладів загальної середньої освіти;
- ознайомлення з педагогічними інструментами організації освітнього процесу навчального предмету «Культура добросусідства» у 5-6 класах закладів загальної середньої освіти;
- удосконалення умінь здійснювати діяльність відповідно до законодавчої бази у сфері загальної середньої освіти, нормативно-правових документів, що

регламентують основні ролі, завдання та кваліфікаційні характеристики учителя/вчительки закладу загальної середньої освіти;

- удосконалення здатності до навчання й ефективного планування своєї професійної діяльності;
- підвищення власної громадянської, соціальної і здоров'язбережувальної, інформаційно-цифрової, комунікативної, підприємницької компетентностей.

Напрями підвищення кваліфікації: розвиток загальних компетентностей (громадянської (ЗК.01), соціальної (ЗК.02)); розвиток професійних компетентностей (предметно-методична (А2), інформаційно-цифрова (А3), компетентність педагогічного партнерства (Б3), організаційна (Г2), оцінювально-аналітична (Г3), рефлексивна компетентність (Д3)).

Актуальність. Концепція Нової української школи заклала концептуальні підвалини для забезпечення якісно нових умов здобуття освіти в Україні, зокрема за допомогою переходу від «знаннєвої» школи до «компетентнісної» через використання та удосконалення ефективних підходів до організації освітнього процесу в першому циклі базової середньої освіти (5-6 класи).

Ключовими підходами побудови освітнього процесу навчального предмета «Культура добросусідства» у 5-6 класах є компетентнісний, інтегрований та діяльнісний, через реалізацію яких відбувається активне залучення учнів та учениць до навчання та формування наскрізних цінностей Нової української школи.

Цей курс допоможе педагогам закладів загальної середньої освіти, які викладатимуть навчальний предмет «Культура добросусідства», ефективно адаптуватися до нових умов; розвинути громадянську, соціальну і здоров'язбережувальну компетентність; сприяти розвитку комунікативної, інформаційно-цифрової, екологічної компетентності здобувачів освіти, формуванню відповідальних громадян і патріотів України; удосконалювати власну професійну майстерність і активно впроваджувати інноваційні форми і методи навчання. Матеріали заняття курсу сприятимуть позитивному ставленню до упровадження реформи Нової української школи і демократизації освітнього середовища, а також до процесу самовдосконалення, навчання впродовж життя, розуміння актуальності і можливостей ефективного використання педагогічних технологій.

Форма навчання: дистанційна

Обсяг: 30 годин (1 кредит ЄКТС).

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться / набуватимуться під час навчання викладанню «Культури добросусідства» в закладах базової середньої освіти:

Загальні компетентності вчительства, які розвиваються в слухачів онлайн курсу за професійним стандартом:

ЗК.01 Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізувати свої права і обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку (громадянська компетентність)

ЗК.02 Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціальна компетентність)

ЗК.03 Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (культурна компетентність)

ЗК.04 Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети (лідерська компетентність)

ЗК.05 Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості (підприємницька компетентність)

Професійні компетентності, які розвиваються в слухачів курсу за професійним стандартом:

А 1. Мовно-комунікативна компетентність

- А 1.4 Здатність формувати і розвивати мовно-комунікативні уміння та навички учнів базової середньої освіти;

А 2. Предметно-методична компетентність

- А 2.4 Здатність добирати і використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання і розвитку учнів;
- А 2.3 Здатність здійснювати інтегроване навчання учнів;
- А 2.4 Здатність добирати і використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, виховання і розвитку учнів;
- А 2.5 Здатність розвивати в учнів критичне мислення;
- А 2.6 Здатність здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу;
- А 2.7 Здатність формувати ціннісні ставлення в учнів;

А 3. Інформаційно-цифрова компетентність

- А 3.1 Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності;
- А 3.2 Здатність до використання відкритих ресурсів, інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій в освітньому процесі;
- А 3.3 Здатність до формування у вихованців позитивного ставлення до інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій та відповідального їх використання.

Б 1. Психологічна компетентність

- Б 1.1 Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості учнів;
- Б 1.2 Здатність використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності;

- Б 1.3 Здатність формувати мотивацію учнів та організувати їхню пізнавальну діяльність.

Б 2. Емоційно-етична компетентність

- Б 2.1 Здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами;
- Б 2.2. Здатність конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу.

Б 3. Компетентність педагогічного партнерства

- Б 3.1 Здатність до суб'єкт-суб'єктної (рівноправної та особистісно зорієнтованої) взаємодії з учнями в освітньому процесі;
- Б 3.2 Здатність залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства.

В 1. Інклюзивна компетентність

- В 1.1 Здатність створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища
- В 1.3 Здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного учня, залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів

Г 2. Організаційна компетентність

- Г 2.2 Здатність до організації різних форм навчальної і пізнавальної діяльності вихованців.

Д 1. Інноваційна компетентність

- Д 1.2 Здатність до використання освітніх інновацій у професійній діяльності.

Д 3. Рефлексивна компетентність

- Д 3.1 Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати індивідуальні професійні потреби.

Очікувані результати навчання:

Під час навчання слухач чи слухачка:

- розвине загальні (громадянську, соціальну) і професійні (предметно-методичну, інформаційно-цифрову, інклюзивну, організаційну, оцінювально-аналітичну, рефлексивну, педагогічного партнерства) компетентності;

- оволодіє методикою викладання предмета «Культура добросусідства» в 5-6 класах і інших програм інтегрованого курсу «Культура добросусідства» для закладів базової середньої освіти;

- вдосконалив навички проведення інтерактивних занять, розбудови демократичного освітнього середовища, ефективної комунікації та співпраці, критичного мислення і медіаграмотності;

- набуде розуміння сучасних екологічних проблем, шляхів розвитку у підлітків підприємницької та соціальної і здоров'язберезувальної компетентностей, культурної та релігійної сензитивності, аксіології, основ конфліктології та ненасилля;

- сформує розуміння основних принципів організації освітнього процесу навчального предмету «Культура добросусідства» у 5-6 класах Нової української школи;

– розвине уміння планувати освітню діяльність навчального предмету «Культура добросусідства» у 5-6 класах на основі нормативного законодавства (Державного стандарту базової середньої освіти, Типової освітньої програми, модельної навчальної програми «Культура добросусідства. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти);

– зможе моделювати структурні елементи очного інтерактивного заняття навчального предмету «Культура добросусідства» у 5-6 класах (знайомство, мотивація, формулювання правил роботи та очікувань від навчання, проведення інтерактивної вправи або активних видів роботи, рефлексія тощо);

– застосовуватиме навички спільної діяльності та взаємодії, використання педагогічних технологій у практиці проведення занять навчального предмету «Культура добросусідства» у 5-6 класах;

– сформує ціннісне ставлення до процесу самовдосконалення, навчання впродовж життя, а також розуміння актуальності і можливостей ефективного використання педагогічних технологій, зазначених у Концепції Нової української школи.

Документ про результати навчання: сертифікат видається в електронному вигляді після завершення опрацювання всіх відео, додаткових матеріалів і тестів асинхронного онлайн-курсу, підготовленого на основі цієї програми підвищення кваліфікації та проходження слухачем/слухачкою тестування за всіма модулями програми з результатом не менш ніж 70% правильних відповідей. Здійснюється онлайн-реєстр виданих сертифікатів з відповідними відомостями підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, зазначеною кількістю академічних годин - 30 годин. Номер сертифікату (СО 25126564/XXXXXX -23) складається з серії СО, ЄДРПОУ організації, що видала сертифікат (25126564), індивідуального номеру сертифікату (/XXXXXX) і року його видачі (-23)

Програму укладено за такими модулями:

МОДУЛЬ 1. Навчальний предмет «Культура добросусідства» в контексті Нової української школи (8 год.)

МОДУЛЬ 2. Ціннісний потенціал навчального предмету «Культура добросусідства» (8 год.)

МОДУЛЬ 3. «Культура добросусідства» як елемент формування громадянських та соціальних компетентностей здобувачів освіти (8 год.)

МОДУЛЬ 4. Удосконалення навичок конструктивної комунікації і співпраці у сучасному світі (6 год)

МОДУЛЬ 1. Навчальний предмет «Культура добросусідства» в контексті Нової української школи (8 год)

Заняття 1. Викладання навчального предмету «Культура добросусідства» - з чого почати? (2 год.)

- Основні засади і філософія НУШ в реалізації навчального предмету «Культура добросусідства».

- Інтегрований, компетентнісний і діяльнісний підходи.
- Педагогіка партнерства як складова навчального предмету «Культура добросусідства». Як забезпечити ефективну участь батьків в освітньому процесі. Освіта дорослих.
- Нормативна база для впровадження нових програм і методик. Модельна навчальна програма «Культура добросусідства» для 5-6 класів як складова однойменного наскрізного інтегрованого курсу.

Заняття 2. *Освітнє середовище навчального предмету «Культура добросусідства» (4 год.)*

- Складові освітнього середовища: зміст освітнього середовища, соціокультурний контекст, фізичне середовище.
- Оцінювання навчальних досягнень учнів як складова змісту освітнього середовища.
- Використання ранкових зустрічей в освітньому процесу навчального предмету «Культура добросусідства».

Заняття 3. *Методичні інструменти формування ключових компетентностей у навчальному предметі «Культура добросусідства» (2 год.)*

- Активні та інтерактивні методи у викладанні навчального предмета «Культура добросусідства».
- Кооперативне навчання: організація роботи в малих групах і парах.

МОДУЛЬ 2. Ціннісний потенціал навчального предмету «Культура добросусідства» (8 год.)

Заняття 4. *Ідентичності людини у змісті навчального предмету «Культура добросусідства» і широка соціальна інклюзія. Культурна сензитивність (4 год.)*

- Ідентичності людини. Стереотипи, упередження, та їхні наслідки.
- Широка соціальна інклюзія як процес забезпечення участі усіх громадян в житті громади/спільноти.
- Недискримінаційний та гендерний підходи в освітньому процесі.
- Різноманітність як цінність та ресурс полікультурного суспільства. Традиційна і сучасна культура.

Заняття 5. *Ставлення до інших людей. Емоції та почуття в житті людини. (2 год.)*

- Право на емоції. Уміння розуміти, ідентифікувати та управляти емоціями. Розвиток емпатії.
- Взаємини поколінь. Толерантність. Волонтерська діяльність. Добročинність. Безпечне поводження дітей під час комунікації та співпраці з іншими.

Заняття 6. *Ціннісне ставлення до довкілля. (2 год.)*

- Екологічна свідомість. Ресурсозбереження. Ціннісне ставлення і турбота про довкілля. Ставлення до тварин і домашніх улюбленців.

МОДУЛЬ 3. «Культура добросусідства» як елемент формування громадянських та соціальних компетентностей здобувачів освіти (8 год.)

Заняття 7. *Права людини і права дитини в темах програми навчального предмету «Культура добросусідства» (2 год.)*

- Основи концепції прав людини. Права людини і права дитини. Механізми реалізації та захисту прав людини в освітньому процесі.
- Права людини в школі. Право на самовираження. Право на приватність.
- Громадський активізм та як його розвивати в школі.

Заняття 8. *Самоусвідомлення та ефективна діяльність як важливий аспект відповідальної поведінки особистості (2 год.)*

- Самоусвідомлення. Визначення власних потреб, бажань, цінностей, інтересів та цілей.
- Формулювання цілей власної діяльності і стратегій їхнього досягнення здобувачами освіти. Аналіз потреб та ресурсів.
- Особисті кордони людини. Самовираження через поведінку і відповідальність за неї. Методичний аналіз вправ на відпрацювання навичок асертивної поведінки та вміння казати «ні» в курсі «Культура добросусідства».

Заняття 9. *Особливості розвитку підприємницьких навичок і освіти впродовж життя (2 год.)*

- Розвиток підприємливості й ініціативності в освітньому процесу предмету “Культура добросусідства”. Ентрекомп.
- Таймменеджмент як важлива складова особистісної ефективності. Баланс між навчанням, працею та відпочинком.

Заняття 10. *Методика викладання тем навчального предмету, спрямованих на формування медіаграмотності учнівства і безпеки у цифровому середовищі (2 год.)*

- Види інформації. Пошук інформації з різних джерел. Доброчесність у використанні інформації (16 хв)
- Основні компоненти технології розвитку критичного мислення. Робота з аргументами.
- Формування безпечної поведінки у онлайн-спілкуванні. Етикет онлайн-спілкування. Кібербезпека. Кібербулінг.

МОДУЛЬ 4. Удосконалення навичок конструктивної комунікації і співпраці (6 год.)

Заняття 11. *Спілкування як вид діяльності людини. Ефективна комунікація (2 год.)*

- Спілкування як вид діяльності людини. Види спілкування: вербальне/невербальне. Дистанція та позиції у спілкуванні.
- Побудова ефективної комунікації. Навички ефективної комунікації: активне слухання та прояснення інформації.
- Основні методи, прийоми та техніки розвитку комунікативних компетентностей здобувачів освіти. Методичний аналіз вправ на відпрацювання навичок ефективної комунікації у навчальному предметі «Культура добросусідства».

Заняття 12. Ненасильницька комунікація. (2 год.)

- Ознаки та особливості ненасильницької комунікації. «Я-повідомлення» як базова техніка ненасильницької комунікації.
- Миротворчість і порозуміння. Ненасильницькі шляхи розв'язання конфліктів: діалог, коло порозуміння, медіація тощо.

Заняття 13. Основи конфліктології в курсі «Культура добросусідства» (2 год.)

- Поняття «конфлікт». Аналіз видів конфліктів та причин їхнього виникнення в освітньому процесі. Картографія конфлікту.
- Стили поведінки в конфлікті. Конструктивне розв'язання конфліктів. Методика викладання конфліктології.

Навчально-тематичний план

Модуль. Тема. Заняття/відеоурок з додатковими матеріалами і тестуванням	Експерт-викладач	Години
МОДУЛЬ 1. Навчальний предмет «Культура добросусідства» в контексті Нової української школи <u>Заняття 1.</u> Вступ. Викладання навчального предмету «Культура добросусідства» - з чого почати? • Основні засади і філософія НУШ в реалізації навчального предмету «Культура добросусідства». • Інтегрований, компетентнісний і діяльнісний підходи. • Педагогіка партнерства як складова навчального предмету «Культура добросусідства». Як забезпечити ефективну участь батьків в освітньому процесі. Освіта дорослих. • Нормативна база для впровадження нових програм і методик. Модельна навчальна програма «Культура добросусідства» для 5-6 класів як складова однойменного наскрізного інтегрованого курсу.	Ірина Унгурян	2
<u>Заняття 2.</u> Освітнє середовище навчального предмету «Культура добросусідства» (3 год.) • Складові освітнього середовища: зміст освітнього середовища, соціокультурний контекст, фізичне середовище. • Оцінювання навчальних досягнень учнів як складова змісту освітнього середовища.	Ірина Унгурян	4

Використання ранкових зустрічей в освітньому процесу навчального предмету «Культура добросусідства».		
<u>Заняття 3.</u> <i>Методичні інструменти формування ключових компетентностей у навчальному предметі «Культура добросусідства»</i> - Активні та інтерактивні методи у викладанні навчального предмета «Культура добросусідства». - Кооперативне навчання: організація роботи в малих групах і парах.	Ірина Унгурян	2
МОДУЛЬ 2. Ціннісний потенціал навчального предмету «Культура добросусідства» <u>Заняття 4.</u> <i>Ідентичності людини у змісті навчального предмету «Культура добросусідства» і широка соціальна інклюзія. Культурна сензитивність</i> - Ідентичності людини. Стереотипи, упередження, та їхні наслідки. - Широка соціальна інклюзія як процес забезпечення участі усіх громадян в житті громади/спільноти. - Недискримінаційний та гендерний підходи в освітньому процесі. - Різноманітність як цінність та ресурс полікультурного суспільства. - Методика викладання тем, пов'язаних з традиційною і сучасною культурою	Олександра Козорог, Маргарита Араджионі, Катерина Зезюліна	4
<u>Заняття 5.</u> <i>Ставлення до інших людей. Емоції та почуття в житті людини. (2 год.)</i> - Право на емоції. Уміння розуміти, ідентифікувати та управляти емоціями. Розвиток емпатії. - Взаємини поколінь. Толерантність. Волонтерська діяльність. Доброчинність. Безпечне поводження дітей під час комунікації та співпраці з іншими.	Катерина Зезюліна	2
<u>Заняття 6.</u> <i>Ціннісне ставлення до довкілля. (2 год.)</i> - Екологічна свідомість. Ресурсозбереження. Ціннісне ставлення і турбота про довкілля. - Ставлення до тварин і домашніх улюбленців.	Зоя Філончук, озвучує відео Світлана Савченко	2
МОДУЛЬ 3. «Культура добросусідства» як елемент формування громадянських та соціальних компетентностей здобувачів освіти <u>Заняття 7.</u> <i>Права людини і права дитини в темах програми навчального предмету «Культура добросусідства»</i> - Основи концепції прав людини. Права людини і права дитини. Механізми реалізації та захисту прав людини в освітньому процесі. - Права людини в школі. Право на самовираження. Право на приватність. - Громадський активізм та як його розвивати в школі.	Козорог Олександра	2
<u>Заняття 8.</u> <i>Самоусвідомлення та ефективна діяльність як важливий аспект відповідальної поведінки особистості</i>	Неля Лебідь	2

• Самоусвідомлення. Визначення власних потреб, бажань, цінностей, інтересів та цілей. • Формулювання цілей власної діяльності і стратегій їхнього досягнення здобувачами освіти. Аналіз потреб та ресурсів. • Особисті кордони людини. Самовираження через поведінку і відповідальність за неї. Методичний аналіз вправ на відпрацювання навичок асертивної поведінки та вміння казати «ні» в курсі «Культура добросусідства».		
<u>Заняття 9.</u> <i>Особливості розвитку підприємницьких навичок і освіти впродовж життя</i> • Розвиток підприємливості й ініціативності в освітньому процесу предмету “Культура добросусідства”. Ентрекомп. • Таймменеджмент як важлива складова особистісної ефективності. Баланс між навчанням, працею та відпочинком.	Зоя Філончук, озвучує відео Світлана Савченко	2
<u>Заняття 10.</u> <i>Методика викладання тем навчального предмету, спрямованих на формування медіаграмотності учнівства та безпеки у цифровому середовищі</i> • Види інформації. Пошук інформації з різних джерел. Добросесність у використанні інформації. • Розвиток критичного мислення. Технології критичного мислення: інструменти аналізу та синтезу інформації, мистецтво постановки запитань, прийоми конструювання аргументованих висловлювань. • Формування безпечної поведінки у онлайн-спілкуванні. Мережевий етикет. Кібербезпека. Кібербулінг.	Ірина Баранова	2
МОДУЛЬ 4. Удосконалення навичок конструктивної комунікації і співпраці (6 год.) <u>Заняття 11.</u> <i>Спілкування як вид діяльності людини. Ефективна комунікація</i> • Спілкування як вид діяльності людини. Види спілкування: вербальне/невербальне. Дистанція та позиції у спілкуванні. • Побудова ефективної комунікації. Навички ефективної комунікації: активне слухання та прояснення інформації. • Основні методи, прийоми та техніки розвитку комунікативних компетентностей здобувачів освіти. Методичний аналіз вправ на відпрацювання навичок ефективної комунікації у навчальному предметі «Культура добросусідства».	Катерина Зезюліна	2
<u>Заняття 12.</u> <i>Ненасильницька комунікація.</i> • Ознаки та особливості ненасильницької комунікації. «Я-повідомлення» як базова техніка ненасильницької комунікації. • Миротворчість і порозуміння. Ненасильницькі шляхи розв’язання конфліктів: діалог, коло порозуміння, медіація тощо.	Катерина Зезюліна	2
<u>Заняття 13.</u> <i>Основи конфліктології в курсі «Культура добросусідства»</i>	Катерина Зезюліна	2

• Поняття «конфлікт». Аналіз видів конфліктів та причин їхнього виникнення в освітньому процесі. Картографія конфлікту. • Стилі поведінки в конфлікті. Конструктивне розв'язання конфліктів. Методика викладання конфліктології.		

Література і цифрові ресурси:

1. Конституція України. Розділ II. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>
2. Закон України «Про освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
4. Загальна декларація прав людини. Режим доступу: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights-full-version->
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Конвенція про права дитини. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
7. Зауваження загального порядку № 12, Право дитини бути почутим, CRC/C/GC/12, 20 червня 2009 р. Комітет ООН з прав дитини. Режим доступу: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/crc/Rgencomm12.html>
8. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text
9. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
10. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
11. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
12. Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_008#Text
13. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text

14. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
15. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.
16. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
17. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>
18. Закон України «Про охорону культурної спадщини» Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
19. Декларація принципів толерантності (1995). Режим доступу: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwIU68KVM6z8AhXsCRAIHUYkBWYQFnoECAsQAQ&url=https%3A%2F%2Fdon.kyivcity.gov.ua%2Ffiles%2F2014%2F2%2F10%2FDeklaracija-tolerantnosti.pdf&usg=AOvVaw12nZbVBYyHiP3ZgVJ1ENf7>
20. Люблянські рекомендації щодо інтеграції різноманітних суспільств (2012). Режим доступу: <https://www.osce.org/uk/node/396689>
21. Гаазькі рекомендації щодо прав національних меншин на освіту (1996). Режим доступу: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.osce.org/files/f/documents/0/1/32194_0.pdf
22. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини. СМ/Рес. Режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiDhofVM6z8AhWk_CoKHxmMARIQFnoECBkQAQ&url=https%3A%2F%2Frm.coe.int%2F16806b93be&usg=AOvVaw1nhhncAj16an72HDFs586C
23. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>
24. Наказ та Інструкція від 07.02.2020 № 86 щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів (Міністерство соціальної політики України). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>
25. Наказ МОН «Про затвердження Методології та критеріїв проведення гендерного аудиту закладів освіти». Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodologiyi-ta-kriteriyiv-provedennya-gendernogo-audituzakladiv-osviti>

Боброва О. М. Відновне правосуддя. Особливості впровадження процедури медіації: європейський досвід / О. М. Боброва. – К. : Наш час, 2006. – 164 с.

Василенко О. М. Етапи розвитку соціальної відповідальності школярів у мікросередовищі / О. М. Василенко. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». – Харків, 2016. – Вип. № 55. – С. 1–13.

Від співпраці до примирення: посібник для лідерів громадянського суспільства / Під загальною редакцією Смірнова О. К. Автори-упорядники: Араджионі М. А., Брунова-Калісецька І. В., Гусєв А. І., Терещенко І. Г., Тищенко Ю. А. – К. : Видавництво ЧП «Золоті ворота», 2015 р. – 207 с.

Гендерна рівність в освіті : посіб. для тренерів / Програма розвитку ООН в Україні; авт. кол.: М. Янкаускайте, Н. Кургановська. – Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. – 80 с.

Джуліман Енвер та Ліліан Юрт. Навчання молоді правам людини. Посібник для організаторів освітніх заходів з прав людини для молоді. – Харків: Права людини, 2009. – 156 с.

Діти та війна. Навчання технік зцілення. URL: http://ipz.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/dity_fin_ispp-1.pdf

Кете де Врис М. Мистика лидерства. Развитие эмоционального интеллекта [пер. с англ.]. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 311 с.

Коваль Р., Горова А. Шкільна служба розв'язання конфліктів : досвід упровадження. – Київ : Видавець Захаренко В. О., 2009. – 168 с.

КОМПАС: Посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді. URL : <https://www.coe.int/uk/web/compass/home>

Культура добросусідства. Батьківські збори по-новому : актуально, інтерактивно, корисно. Програма та методичні рекомендації / [редактори-укладачі: О. В. Аніщенко, М. А. Араджионі, А. І. Гусєв, В. І. Потапова]. – Київ : ТОВ «Прометей», 2019. – 544 с.

Культура добросусідства : Я. Ми. Країна : програма виховних годин для закладів загальної середньої освіти II–III ст. і методичні рекомендації / [автори-укладачі: М. Араджионі, К. Зезюліна, О. Козорог]. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ-Одеса : Фенікс, 2021. – 428 с.

Культура добросусідства: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти / М. А. Араджионі, І. К. Унгурян, О. Г. Козорог, Н. К. Лебідь, В. І. Потапова. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2022. – 128 с.

Курс із мережевого етикету й безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://digitaledu.org.ua/> (дата звернення: 18.01.2021).

Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін : Плани-конспекти уроків / За ред. В. Іванова, О. Волошенюк, О. Мокрогуза. – Київ : Центр вільної преси, Академія української преси, 2016. – 201 с.

Ми різні – ми рівні : Основи культури гендерної рівності : навч. посіб. для учнів 9–12 класів ЗНЗ / За ред. О. Семиколєнкової – К. : К.І.С., 2007. – 176 с.

Не смійся з мене (Don't Laughatme) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://youtu.be/s5dHRDM1cE4>

Полікультуріка. Як організувати виховання міжкультурної толерантності у школі та позашкільній діяльності : навчально-методичний посібник / Авт.-

упоряд. А. Ленчовська, К. Крейдерман, М. Грінберг. – К. : ТОВ «Майстерня книги», 2010. – 344 с.

Пометун О. Що таке таксономія Блума і як вона працює на уроці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.criticalthinking.expert/user-materialy/shho-take-taksonomiya-bluma-i-yak-vona-pratsyuye-na-urotsi/>

Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К. : А. С. К., 2007. – 144 с.

Посібник із цифрового громадянства та безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B9n7GdHk6xL9azRxc2JKNEFWR2s0N2tMSUdIamU0QUlhXzhz/view>

Разом на одній землі. Історія України багатокультурна. 10–11 клас. Навчальний посібник / Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова доба». – Львів : ЗУКЦ, 2012. – 332 с.

Рамки компетентностей Ради Європи, необхідних для культури демократії. URL: <https://rm.coe.int/prems-147517-rus-2652-competences-for-democratic-culture-8522-web-16x2/1680782139> (дата звернення: 18.01.2021).

Світове дослідження цінностей 2020 в Україні. URL: <http://ucerp.org.ua/doslidzhennya/world-values-survey-2020-in-ukraine.html> (дата звернення: 18.01.2021).

Соловійова О. Д., Дубровська Є. В. Організація роботи з розв'язання проблем насильства в загальноосвітньому навчальному закладі. Методичні рекомендації. – Київ, 2016. – 81 с.

Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України : аналіт. доп. / [Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А.]. – Київ : НІСД, 2020. – 24с.

Технології розвитку критичного мислення учнів / Адаптований переклад з англ. / Алан Кроуфорд, Е. Венди Саул, Самуел Метьюз, Джеймс Макінстер; за заг. ред. Олени Пометун. – К., 2006. – 303 с.

Томс Урдзе. Посібник для фахівців з навчання дорослих. URL: <https://cutt.ly/hjT7x7G> (дата звернення: 18.01.2021).

Уроки з підприємницьким тлом : Навчальні матеріали / За заг. ред. Е. Бобінської, Р. Шияна, М. Товкало. – Варшава : Сова, 2014. – 398 с.

Як захистити дітей від кібернасильства. Розвиток дитини. URL: <https://childdevelop.com.ua/articles/conflict/631/> (дата звернення: 18.01.2021).

«Я, Ти, Він, Вона...» – посібник для вчителів з антидискримінаційної освіти / Олександр Войтенко, Юрій Комаров, Ірина Костюк. – К. : Видавнича фірма «Відродження», 2009. – 122 с.

EntreComp : The Entrepreneurship Competence Framework. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101581/lfna27939enn.pdf> (дата звернення: 18.01.2021).

Stories that Move – онлайн-ресурс з навчання протидії дискримінації. URL: <https://www.storiesthatmove.org/uk/aomawhr-ctopihka/>

* Програму укладено згідно з п. 2 ст. 59 ЗУ «Про освіту» та відповідно до п. 10 постанови КМУ від 21 серпня 2019 року № 800 (із змінами і доповненнями, внесеними постановою КМУ від 27 грудня 2019 року № 1133) і Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів освіти відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа» (наказ МОН від 13.12.2018 р. № 1392)